

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ

İNGİLİS VƏ ALMAN DİLLƏRİ FAKÜLTƏSİ

İNGİLİS DİLİNİN LEKSİKOLOGİYASI KAFEDRASI

Magistratura pilləsi üçün

**“İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNİN
KONTRASTİV LEKSİKOLOGİYASI” fənnindən**

P R O Q R A M

İstiqamət – “060201- Filologiya”

İxtisas - Dilşünaslıq

BAKİ – 2025

Tərtib edən:

**ADU-nun İngilis dilinin leksikologiyası kafedrasının professoru filologiya
elmləri doktoru Nigar Çingiz qızı Vəliyeva**

Redaktor:

filologiya elmləri doktoru, professor S.A.Abdullayev

Rəyçilər:

filologiya elmləri doktoru, professor A.Y.Məmmədov

filologiya elmləri doktoru, professor F.H.Zeynalov

ADU-nun İngilis və Alman dilləri fakültəsinin Elmi Şurasının

24.02.2025-cü il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol № 2)

İzahat vərəqi

Azərbaycan Respublikasında müasir ali məktəbin mərhələli təhsilə keçməsi, xüsusilə də magistratura təhsil mərhələsinin ali məktəblərdə müvəffəqiyyətlə tətbiq edilməsi “İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyası”nın daha dərinədən öyrədilməsi imkanlarını təmin etmişdir.

Məhz bu səbəbdəndir ki, “İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyası”nın proqramını hazırlayarkən biz, german və Azərbaycan dilçiliyi ilə qədim əlaqələrindən başlayaraq müqayisə edilən dillərin lüğət tərkibinin tarixi və müasir inkişafının bütün mərhələlərinin əlaqəli hadisələrinin tam təfərrüatı ilə proqrama daxil edilməsinə çalışmışıq.

Tərtib olunmuş müvafiq proqram “İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyası” nəzəri kursu ali təhsilin magistr pilləsində təhsil alan II kurs (III semestr) tələbələri üçün nəzərdə tutulur. Həmin kursda tələbələr müasir ingilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyasının əsas mövzuları – söz yaradıcılığı (məhsuldar, qeyri-məhsuldar), sözlərin leksik mənası, çoxmənalılıq, leksik-semantik variantlar, semantik quruluşun ünsürləri, məna dəyişikliyi, onların semantik qruplaşması, habelə semasiologiyada tətbiq olunan dilçiliyin təhlil metodları haqqında hərtərəfli nəzəri məlumat əldə etmiş olurlar.

Şübhəsiz ki, “İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyası”nın nəzəri və təcrübi əhəmiyyəti vardır. O, tələbələrin linqvistik dünyagörüşünün artmasına kömək edir və bütünlükdə dilin inkişaf qanunauyğunluqlarının daha dərinədən anlaşılmasına xidmət göstərir.

Təqdim olunan fənnin tədqiqat obyektı ümumi german dövründən bu günədək ingilis dilinin lüğət fondunun inkişaf mərhələlərindən ibarətdir. Həmçinin Azərbaycan dilinin də. Respublikamızda “İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyası” yalnız Azərbaycan Dillər Universitetində tədris olunur.

Proqramda ingilis və Azərbaycan dillərinin frazeologiyası, ingilisdilli və Azərbaycandilli, həmçinin ikidilli, üçdilli lüğətlərin, leksik sistemi (neologizmlər və arxaizmlər), həmçinin ingilis və Azərbaycan dillərinin genetik (etimoloji) analizi, alınmalar, onların növləri, standart və qeyri-standard ingilis və Azərbaycan dilləri haqqında məlumat verilir. İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv

leksikologiyası haqqında təqdim edilən informasiya tələbələrin ingilis dilini dərinlən öyrənməsinə kömək edəcək.

Fənnin məqsədi. “İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyası” fənninin məqsədi dil sisteminin daxili və xarici faktorlarla şərtlənən fasiləsiz dəyişməsi prosesi kimi müqayisə edilən dillərin məruz qaldığı tarixi dəyişikliklərin təsvirindən ibarətdir.

Ümumi qanunauyğunluqların təzahür forması kimi ingilis və Azərbaycan dillərinin sistemində baş verən müxtəlif leksik-qrammatik, üslubi və frazeoloji dəyişiklik faktları təsəvvür etmək, belə faktların səciyyəvi xüsusiyyətlərini və meyllərini müqayisə edilən dillərin mövcudluğu şərtləri ilə ayrılmaz əlaqədə izah etmək və çoxəsrlik inkişaf nəticəsində yaranan müasir dil sisteminin başlıca əlamətlərinə izahat vermək bu fənnin əsas vəzifələrindəndir.

Kursun keçilməsi zamanı tələbə təkcə ingilis və Azərbaycan dillərinin fonetika, qrammatika, leksika, frazeologiyası üzrə əsas dəyişikliklər prosesini öyrənməklə kifayətlənmir və müasir dilin məxsusi əlamətlərini inkişaf nöqtəyindən izah etmək vərdişlərinə yiyələnir.

Kursun tədrisi prosesində müasir dilçilik elminin ümumi dilçilik, o cümlədən german və Azərbaycan dilçiliyi sahəsində əldə etdiyi nailiyyətlərdən istifadə olunur, ayrı-ayrı konkret problemlərin nəzərdən keçirilməsi və şərhı zamanı milli və xarici dilçilərin əsərlərindən sitatlar gətirilir.

“İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyası” fənni üzrə proqram 30 saatlıq – 4 kredit dərslərin keçirilməsini nəzərdə tutmaqla, tələbələrin magistr pilləsində dinlədikləri və öyrəndikləri nəzəri kurslardan daha çətin və ətraflı, dil strukturunda incə məqamların müasir metodlar vasitəsi ilə tədrisini həyata keçirilir.

Fənnin təsviri. Magistr pilləsinin cəmi (30) saat civarında tədris olunan “İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyası” kursu kontrastiv leksikologiyanın bir elm kimi formalaşması, onun inkişafında mühüm rol oynayan dilçilik cərəyanları, kontrastiv leksikologiyanın obyektı, məqsəd və vəzifələri haqqında geniş məlumat vermək iqtidarındadır.

Tələbələr ingilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiya kursunda kontrastiv leksikologiyasının nəzəri-elmi əsasları, diaxron və sinxron planda bu sahə üzrə baş verən mühüm dəyişikliklər haqqında tam təsəvvür yaratmaq imkanına malikdir. Yazılmış tədqiqat əsərlərində irəli sürülmüş, diskusiya

xarakterli əsas məsələlər magistri tanış etmək və onda oxuduğu elmi ədəbiyyata tənqidi yanaşmaq bacarığını yaratmaq nəzərdə tutulur.

Tədris prosesində mənimsənilən nəzəri məsələləri təhlil etmək, onların haqqında elmi şəkildə müzakirələr keçirmək, nəzəri bilikləri müntəzəm olaraq tapşırıqlar etməklə möhkəmləndirmək vacib məsələlərdəndir. Proqramda əsas diqqət ona daxil olan mövzuların nəzəri və əməli cəhətdən elmi şəkildə öyrənilməsinə yönəldilmişdir.

Bütünlükdə german və Azərbaycan filologiyasına və dillərin lüğət fondunun problemlərinə maraq göstərən tələbələr bu fənnin ayrı-ayrı məsələlərin dərinədən öyrənilməsinə davam etdirir. Tələbə Elmi Cəmiyyətinin konfranslarında çıxış etmək üçün elmi məruzələr hazırlayır, fənnin bu və ya digər probleminə dair dissertasiya işi yazırlar.

“İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyası” fənni üzrə proqramın sonunda məsləhət görülən ədəbiyyatın siyahısı verilmişdir. Vaciblik baxımından daha önəmli ədəbiyyat siyahısını əsas bölgədə, nisbətən az işlənən ədəbiyyat isə əlavə yarımbaşlıqda göstərilmişdir.

Magistr pilləsində təhsilin məqsəd və vəzifələrinə uyğun olaraq “İngilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyası” fənninin daha dərinədən və məqsədyönlü öyrənilməsi nəzərdə tutulur.

Fənnin təlim nəticələri: FTN 1. “Müqayisəli leksikologiya” üzrə fənn ikinci kurs magistrlərin hərtərəfli dil biliklərin yaradılması üçün zəmin yaradaraq onların ixtisas üzrə biliklərini formalaşdırır. Bu fənn ikinci kurs magistrlərə ünsiyyət haqqında strateji düşünməyə kömək edir və nəzəri və praktiki tətbiqlərdən ibarət olduğu üçün yazı, təqdimat və qloballaşan dünyada şəxsiyyətlərarası ünsiyyət bacarıqlarını təkmilləşdirməyə kömək edir.

FTN 2. Tədris zamanı yeni sözlərin, lingvistik terminlərin mənasını başa düşmək üçün fərdi leksikonunu çoxaldır. Tələbələr sözlərin fərqli mənalarını ayırd edir, morfemlərin mənalarından rastlaşdıqları sözlərin mənasını təxmin edir, bu və ya digər leksik vahidin mənşəyini tanıyır.

FTN 3. Qohum olmayan ingilis və Azərbaycan dillərinin leksikologiyasının əsas mövzuları söz yaradıcılığı, sözlərin leksik mənasını, çoxmənalılıq, leksik-semantik variantlar, semantikanın quruluşun ünsürləri, mənə dəyişikliyi, onların semantik qruplaşması, müxtəlif növləri haqqında hərtərəfli məlumat əldə edir.

FTN 4. Müxtəlif sistemli dillərdə sözün quruluşunu, sözün törəməsini, konversiya, korrelyasiya, reduplikasiya, söz əmələ gəlməsi, sözlərin etimologiyası hadisələrini öyrənir.

FTN 5. Tədris zamanı ikinci kurs magistrələr fərqli kontekstlərdə arxaizmləri, neologizmləri, beynəlxalq sözləri, evfemizmləri, tabuları, sinonimləri, antonimləri, omonimləri, metaforaları, idiomları müəyyən edir.

FTN 6. Bu kursun tədrisi zamanı magistrələr müxtəlif sistemli dillərin frazeologiyasını, alınma sözlərini, neologiyasını, leksikoqrafiyasını araşdırmaqla maraqlı dil faktlarını öyrənir.

FTN 7. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərinin kontrastiv leksikologiyasının dil vahidlərini, linqvistik təhlilin fərqli metodlarını, kontrastiv analizin parametrlərini, müxtəlif yanaşmalarını öyrənir, sözlərin mənalarının tipologiyasını aparır, müasir dil problemləri haqqında müstəqil fikirlər söyləmək qabiliyyəti əldə edir.

Learning Outcomes:

1. The course on contrastive lexicology of the modern English and Azerbaijani languages of the second year lays the groundwork for the creation of comprehensive linguistic knowledge of the masters and forms their knowledge in the specialty. This subject helps second-year masters to think strategically about communication and, through theoretical and practical applications, helps to improve writing, presentation and interpersonal communication skills in a globalized world.

2. During training, master increases his/her personal lexicon to understand the meaning of new words and linguistic terms. Students distinguish different meanings of words, guess the meaning of the words they come across from the meanings of morphemes, recognize the origin of this or that lexical unit.

3. The main topics of the lexicology of non-related English and Azerbaijani languages acquire comprehensive information about word creation, lexical meaning of words, polysemy, lexical-semantic variants, structural elements of semantics, meaning change, their semantic grouping, various types.

4. Master studies word structure, word derivation, conversion, correlation, reduplication, word formation, etymology of words in various system languages.

5. In the course of teaching, second-year masters define archaisms, neologisms, international words, euphemisms, taboos, synonyms, antonyms, homonyms, metaphors, idioms in different contexts.

6. During the teaching of this course, masters learn interesting language facts by studying the phraseology, loanwords, neology, and lexicography of different systematic, non-cognate languages.

7. Master studies language units of contrastive lexicology of modern English and Azerbaijani languages, different methods of linguistic analysis, parameters of contrastive analysis, different approaches, conducts a typology of the meanings of words, acquires the ability to express independent opinions about modern language problems.

MÖVZULARIN İZAHİ

Söz yaradıcılığı

Söz yaradıcılığında şəkilçiləşmə. Sözlərin morfoloji quruluşu. Əsas morfemlər (main morphemes). Köməkçi morfemlər (bound morphemes).

Müasir Azərbaycan dilində söz yaradıcılığının üç üsulu var:

- 1) Morfoloji yolla söz yaradıcılığı;
- 2) Sintaktik yolla söz yaradıcılığı;
- 3) Leksik yolla söz yaradıcılığı.

Morfoloji yolla sözlərin yaranması dilimizdə söz yaradıcılığının ən geniş yayılmış üsullarındandır. Morfoloji yolla söz yaradıcılığının mahiyyəti ondan ibarətdir ki, köklərə şəkilçilər artırmaqla mənaca yeni, quruluşuna görə düzəltmə sözlər əmələ gəlir.

Kök və şəkilçi sözün mənalı hissələridir. Kök sözün ayrılıqda işlənə bilən və əsas məna ifadə edən hissəsidir. Şəkilçi sözün ayrılıqda işlənə bilməyən və yalnız kökə qoşulmaqla müəyyən məna daşıyan hissəsidir. Şəkilçilərin leksik mənası olmur və sözə bitişik yazılır.

İki və daha artıq hecadan ibarət olan milli sözlərimizin tərkibində “o”, “ö” və “e” saitləri işlənmədiyi üçün bu saitlər şəkilçilərin tərkibində işlənmir.

Azərbaycan dilindəki şəkilçilər üç cür təsnif olunur: mənasına görə; mənşəyinə görə; yazılışına görə.

Azərbaycan dilində isimlərə xas dörd ümumi qrammatik kateqoriya qeyd olunur: hal (adlıq, yiyəlik, yönlük, təsirlik, yerlik, çıxışlıq), mənsubiyyət “-ım, im, -um, üm, -m, -ımız, imiz, -umuz, -ümüz, -ın, -in, -un, -ün, -ı, -i, -u, -ü, -ınız, -iniz, -unuz, -ünüz, -sı, -si, -su, -sü, -lar, -lər”, kəmiyyət “-lar, -lər”, xəbərlilik “-am, -əm, -ik, -ık, -uk, -ük, -sən, -san, -sınız, -sınız, -sunuz, -sünüz, -dir, -dır, -dur, -dür”.

Feillərdən isim düzəldən şəkilçilər: “-ıq, -iq, -uq, -üq, -ış, -iş, -uş, -üş, -ma, -mə, -aq, -ək, -caq, -cək, -ım, -im, -um, -üm, -tı, -ti, -tu, -tü, -ın, -in, -un, -ün, -id, -id, -i, -ı, -u, -ü, -ıç, -ıcaq, -əcək, -cə, -ca, -gəc, -ir, -ıntı, -inti, -untu, -üntü”.

Adlardan sifət düzəldən şəkilçilər: “-lı, -li, -lu, -lü, -sız, -siz, -suz, -süz, -cıl, -cil, bi-, ba-, na-, la-, -i, -vi”.

Feillərdən sifət düzəldən şəkilçilər: “-ağan , -qan , -aq , -ğın, -qın, -ıclı, -ıq, -caq, -ınc, -ma”.

Feil düzəldən şəkilçilər: “-la, -laş, -lan, -ar, -a, -ı, -ılda, -aş, -ın, -ış, -dır, -ıl”.

Zərf düzəldən şəkilçilər: “-dan, -yana, -nə, -an, -la, -casına, -ca”.

Qrammatik şəkilçilər sözə qoşularaq söz birləşmələri və cümlələrdə sözləri bir-birinə bağlamağa, qrammatik əlaqə yaratmağa xidmət edir. Qrammatik şəkilçilərin hamısı milli mənşəlidir.

İngilis dilində sözdüzəldici şəkilçilər:

İsim düzəldən şəkilçilər: “-ancy / -ency, -ant / -ent, -dom, -er / -or, -age, -ance / -ence, -ess, -hood, -ing, -ion / -tion / -sion / -ation, -ist, -ism, -ment, -ness, -ship, -ty”, etc.

Sifət düzəldən şəkilçilər: “-able / -ible / -uble (valuable), -al, -ic, -ical, -ant / -ent, -ate / -ete, -ed / -d, -ian, -ish, -ve, -ful, -less, -ive, -ful, -less, -like, -ly, -ous / -ious, -some, -y”, etc.

Say düzəldən şəkilçilər: “-teen, -ty, -th, -(i)eth, -fold”;

Fel düzəldən şəkilçilər: “-ate, -er (chatter), -en, -(i)fy, -ize, -ish (furnish)”, etc.

Şəxs düzəldən şəkilçilər: “-er, -est, -ee, -ess, -eer, -ster, -or, -ant, -ent”; qadın cinsini düzəldən şəkilçilər: “-ine, -ette (farmerette), -ess”.

Yarımşəkilçilər: “-ship, -hood, -dom, -some, -proof, -worth, -man / -woman, -let, -way, -ward, -wise”, etc.

Kiçildici əzizləmə şəkilçiləri: “-ling, -ie (-y), -ette, -let, -ster, -kin (kins) (babykins)”, etc.

Məhsuldar və qeyri məhsuldar şəkilçilər. İngilis dilinin öz (doğma) şəkilçiləri: “-d, -ed, -dom, -en, -fold, -ful, -hood, -ing, -ish, -less, -let, -like, -lock, -ly, -ness, -ock, -ship, -some, -teen, -th, -ward, -wise, -y, -way”, etc.

Alınma şəkilçilər: latın mənşəli şəkilçilər: “-able, -ible, -al, -ant, -ent”, etc.

Fransız mənşəli şəkilçilər: “-age, -ance / -ence, -ancy, -ency, -ard, -ate, -sy”, etc.

Yunan mənşəli şəkilçilər: “-ist, -ism, -ite”, etc.

Prefikslər. İnkər bildirən prefikslər: “mis-, un-, in-, -im, il-, -ir, dis-, de-”, etc., sözünü və zərf kimi işlənən prefikslər: “under-, over-, in-, out-”, etc.

Konversiya. Konversiyanın ümumi səciyyəsi. Müasir ingilis dilində konversiyanın geniş yayılmasının səbəbləri. A.İ.Smirnitskinin konversiya haqqında fikri. Müxtəlif nitq hissələrinin substantivləşməsi.

Mürəkkəbləşmə. Mürəkkəb sözlərin ümumi səciyyəsi. Mürəkkəb sözlərin təsnifatı. Mürəkkəb sözlərin tarixi inkişafı. Söz birləşməsi ilə mürəkkəb sözlər arasında kriteriya. “Stand up” tipli birləşmələrin yaranma problemi. Mürəkkəb sözlərin sabit birləşmələr arasındakı oxşar və fərqli cəhətləri. Mürəkkəb sözlərin yazılışına görə, səslənməsinə görə və semantikasına görə kriteriyalar.

İxtisarlar. İxtisarların növləri. Sözlərin əvvəlində (apheresis – initial), sonundan (apocope – final) və ortasından (syncope – middle) olan ixtisarlar. Abrivaturalar. Akronimlər.

İkinci dərəcəli ixtisarlar. Səs əvəzlənməsi (sound interchanging). Səs təqlidi sözlər (Sound imitation). Geriyə sözyaradıcılığı (Back Formation). Təkrarlar (Reduplications).

Leksikologiya, müasir dilçiliyin bir bölməsi kimi, semasiologiyanın mövzusu, məqsədi və vəzifələri

Tədris prosesində keçilən bu bölmənin əhatə dairəsi konkret olaraq aşağıdakı kimi təqdim olunur.

- Dil sisteminin inkişafında sözün mənası;
- Sözün mənasında baş verən dəyişikliklər;
- Leksik vahidlərin çoxmənalılığı və omonimliyi;
- Sinonimik və antonimik əlaqələrin təsviri;
- Sözün mənə qrupları;

Semasiologiyanın leksikologiya, semiotika, onomasiologiya, leksikoqrafiya, etimologiya və frazeologiya ilə sıx əlaqəsi: onların mövzusu və hüdudu arasında oxşar və fərqli cəhətləri. “Semasiologiya” və “semantika” terminləri.

Sözün mənə quruluşu

Sözün tərifli. Sözün xarici: fonetik və daxili (leksik-semantik və ya grammatik) əlamətlərinin vəhdəti. Mənə anlayışı: Semiotika və semantik üçbucaq

nəzəriyyəsi. Referensial və funksional yanaşma. Məna növləri: Leksik, qrammatik; leksik-qrammatik mənalar və onların arasındakı oxşar və fərqli cəhətlər.

Semantik dəyişmələr.

Leksik mənanın dəyişməsi:

- 1) məna genişlənməsi (və ya ümumiləşməsi),
- 2) məna daralması (və ya xüsusişməsi),
- 3) mənanın pisləşməsi (və ya alçalması),
- 4) mənanın yaxşılaşması (və ya yüksəlməsi).

Semantik dəyişmənin təbiətinə görə mənanın köçürülməsi.

- 1) Mənanın oxşarlığı və bənzəyişi (metafora). Antropomorfik metafora.
- 2) Mənanın yaxşılığı və bağlılığı (metofonomiya). Daşlaşmış, solmuş metonimiya.

Kəmiyyət əlaqəsi əsasında mənanın köçürülməsi (sinekdoxa) məna köçürülməsində məcazi növləri: mübaliğə (hiperbola), kiçiltmə (litota, megosis), evfimizm, tabu, müqayisə, zoosema.

Çoxmənalılıq (polisemiya).

Təkmənalılıq: Sözüün monosemantik cəhəti və denotativ məna.

Çoxmənalılıq və onun meydana gəlmə yolları.

Çoxmənalı sözlərin semantik quruluşu.

Çoxmənalılıq və onun kontekstlə əlaqəsi.

Omonimlik

Omonimlərin tərif. Onların çoxmənalı sözlərdən fərqli cəhətləri.

Omonimlərin yaranma yolları:

- 1) Mənşəcə müxtəlif olan iki və ya üç sözün inkişafında səs tərkibinin bir-birinə tam uyğunlaşdırılması,
- 2) Alınma sözlərin fonetik uyğunlaşması,
- 3) Daxili imkanlar əsasında söz düzəltmə, konversiya, ixtisaslar, səs təqlidi.

Omonimlərin növləri: tam (mütləq) və yarımçılıq omonimlər, omoqraflar, omofonlar.

İ. Smirnitskinin omonim növlərinə dair təsnifatı: paronimlər və onların omonimlərdən fərqi.

Sinonimlik

Sinonimin tərifı.

Sinonimlərin semantik quruluşunda olan məna çalarların növləri: dərəcə, gərginlik, emosionallıq, üslubi çalarlar.

Sinonimlərin mənbəyi:

- Ümumi məna bildirən müxtəlif çalarlıqlı doğma sözlər vasitəsilə;
- Dialekt sözlərin qəbul edilməsi vasitəsilə;
- Alınma sözlər vasitəsilə;
- Məcəzi mənalı sözlər vasitəsilə;
- Evfimizm, tabu, üslubi məqsədlərlə işlənən vulqarizmlər;
- Sinonimlərin növləri; tam (mütləq), ideoqrafik, nisbi, üslubi, kontekstual (mətn).

Çoxmənalı və omonimliyin müəyyənləşdirilməsində sinonim cərgələrinin rolu.

Antonimlik

Antonimlərin tərifı. Antonimlərin növləri; tam (mütləq) və nisbi, ziddiyyətli, derivation (törəmə) antonimlər. Kontekstual (mətni) antonimlər.

Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində frazeologiya

Bu bölmədə ümumiyyətlə dilçilikdə frazeologiyanın yeni söz və mürəkkəb söz və söz birləşməsi, söz birləşməsinin növləri, sərbəst söz birləşməsi və sabit söz birləşməsi, onlar arasında oxşar və fərqli cəhətlər. Sabit söz birləşmələri barədə dilçilik ədəbiyyatında olan fikirlər barədə ətraflı məlumat verilir. Dilçilikdə frazeologiyanın təsnifatı və onun ingilis dili frazeologiyasına tətbiqi. V.V. Vinogradovun təsnifatı, A.İ.Smirnitskinin, N.N.Amosovanın və A.V.Kuninin təsnifatları və onların çatışmayan, fərqli cəhətləri barədə ətraflı şəkildə magistrələrə məlumat vermək.

Eləcə də Qərb dilçilərinin frazeologiyaya yanaşma metodları barədə. Onların frazeologiyaya verdiyi təsnifat və yaxud bölgü haqqında ətraflı məlumat vermək.

Azərbaycan dilçilərin: A.A.Axundovun, A.M.Qurbanovun, H.A.Bayramovun, B.H.Tahirbəyovun, V.S.Tağıyevin, İ.H.Həmidovun, N.Ç.Vəliyevanın təsnifatları və onların fərqli özünəməxsus cəhətləri barədə geniş şəkildə magistrlərə informasiya vermək.

Hər bir təsnifatın üstün və çatışmayan cəhətləri barədə yeri gəldikcə öz mülahizələrini bildirmək, məşğələyə diskusiya zamanı yeri gəldikcə, magistr pilləsində oxuyan tələbələrin də münasibətini öyrənmək. Frazeoloji birləşmələrin semantik təsnifatı, qrammatik təsnifatı, onların mənbəyi, yaranma yolları, etimologiyası və işlənmə dairəsi, milli və beynəlmiləl xüsusiyyətləri, yeri gəldikcə orada olan məna köçürmələri, metaforik və metanomik işlənmə eləcə də bəzi hallarda motivləşmənin olub-olmaması barədə məlumatlar vermək.

“İdiom”, “frazeoloji vahid” və “frazeoloji birləşmələr” və onlara müxtəlif yanaşmalar barədə məlumatlar vermək. Frazeoloji vahidlərin əsas və spesifik xüsusiyyətləri, onların sinonimliyi və onların milli adət, ənənə ilə əlaqəsi, millətin həyat tərzı və ətraf mühitlə olan münasibətinin frazeologiyada əksini tapması. Atalar sözləri və zərb məsəllər barədə məlumat vermək.

Diskusiyalarda frazeoloji vahidlərin bədii ədəbiyyat mətni daxilində təhlili aparılır, onların müxtəlif kontekst daxilində rəngarəng semantik çalarlıqda işlənməsinin səbəbləri yeri gəldikcə işıqlandırılır və onların yaranması yolları izah olunur.

Eləcə də frazeologiyaya aid tapşırıqlar verilir. Magistrlərdən yeri gəldikcə frazeoloji birləşmələrin işlənməsinə aid kontekstlər (yəni bədii ədəbiyyatdan) seçilməsi tövsiyə olunur. Xüsusilə frazeoloji sinonimlərin və antonimlərin işlənməsinə aid müxtəlif yazıçıların əsərlərindən nümunələr seçilməsi məqsəddə uyğun hesab edilir. Təbii olaraq, bəzən həmin frazeoloji birləşməni məqsədli şəkildə müxtəlif kontekstlərdə istifadə edir və onun müsbət və mənfi anlamda (çalarlıqda) işlənməsi xüsusi maraq kəsb edin. Bu baxımdan xüsusilə dərslərin təqdimatı zamanı belə seçimlərin edilməsi önəmli hesab olunur.

Standart və qeyri-standart ingilis dili

İngilis dilinin variantlarının lüğət tərkibinin səciyyəvi xüsusiyyətləri deyəndə burada standart və qeyri-standart ingilis dili nəzərdə tutulur. Bu bölmədə standart

dilin qeyri-standartdan fərqləndirici cəhətləri izah olunmalıdır. Hansı meyarlarla onların müəyyənləşdirilir və nə üçün belə adlandırılır.

İngilis ədəbi dilinin formalaşması ətraflı şəkildə aydınlaşdırılır. Yəni onun hansı dialektlər və variantlar əsasında formalaşması ön plana çəkilir. Həmçinin bu bölmədə kokni (london dialekti) barədə məlumat verilir. İngilis dilinin Amerikan variantının xüsusiyyətləri ardıcıl şəkildə izah olunur. Eləcə də Kanada, Avstraliya, Yeni Zelandiya ingilis dili barədə məlumat verilməklə bərabər onların hər birinin səciyyəvi xüsusiyyətləri bakalavrlara izah olunur və təqdimat zamanı magistrlər özləri də bunları ətraflı şəkildə şərh edirlər.

Etimologiya

Etimologiya dildə işlədilən sözlərin mənşəyindən və tarixindən bəhs edən bir sahədir. İngilis dilinin lüğət tərkibinə ayrı-ayrı dillərdən keçən sözlər və onların ingilis dilinə keçdikdən sonra düçar olduqları dəyişikliklər. İngilis dilinin öz sözlərinin xarakterik (səciyyəvi) xüsusiyyətləri. Əsil ingilis sözləri və onların əsasən təkhecalılığı. Əsil ingilis sözlərinin bağlayıcılarından, saylardan, əvəzlilərdən, qaydasız fellərdən artikllardan ibarət olması. Əsil ingilis sözlərinin “w, wh, wr, tw, dw, sw, y” hərf və hərf birləşmələrinin olması və s. haqda məlumat.

İngilis dilinə başqa dillərdən keçmiş sözlərin ingilis dilinə keçdikdən sonrakı taleyi: onların ingilis dilinə keçdikdən sonra ingilis dilinin fonetik qaydalarının qəbul edib-etməməsi (denizens və aliens) barədə məlumat və denizens və aliens barədə misallar vermək.

İngilis dilinə keçmiş kelt, latın, yunan, fransız, skandinav, italiyan, ispan, portuqal, ərəb, fars, holland, rus və s. sözlər. İngilis dilinə erkən keçmiş kelt sözləri və XVII əsrdə keçmiş kelt sözləri.

İngilis dilinə latın dilindən keçmiş sözlər. İngilis dilinə latın dilindən keçmiş latın sözlərinin üç laya bölünməsi. Ticarətlə, dinlə və dirçəliş dövrü ilə əlaqədar latın dilindən ingilis dilinə keçmiş sözlər və onlara aid nümunələr gətirmək. Latın dilindən ingilis dilinə keçmiş sözlərin özünə xas xüsusiyyətləri. Latın dilindən ingilis dilinə keçmiş bəzi ixtisar sözlərin yazılı ingilis dilində işlədilməsi (e.g., A.M., P.M., P.S.) və s. latın sözlərinin coxhecalılığı və onlara aid misalların verilməsi.

İngilis dilinə keçmiş yunan sözləri və onlardan bəzilərinin latın, bəzilərinin isə fransız dilləri vasitəsilə ingilis dilinə keçməsi. Yunan sözlərinin əksəriyyətinin ingilis dilinə dirçəliş dövründə keçməsi və onların əksəriyyətinin ədəbiyyata, elmə və incəsənətə aid olmaları barədə məlumat. İngilis dilinə fransız dilindən keçmiş sözlər və onların səciyyəvi xüsusiyyətləri.

İngilis dilinə ispan dilindən keçmiş sözlər. İngiltərə ilə İspaniya arasında gedən çəkişmələrlə əlaqədar ingilis dilinə ispan dilindən keçmiş sözlər.

İngilis dilinə keçmiş sözlərin assimilyasiyası. İngilis dilinə keçən sözlərin fonetik, leksik-semantik və qrammatik assimilyasiyası. Etimoloji dubletlər.

İngilis dilində neologizmlər, arxaizmlər və terminlər

İngilis dilində yeni yaradılmış məfhumları adlandırmaq üçün işlədilən neologizmlər və onların xüsusiyyətləri. Akronimlərin neologizm kimi işlədilməsi. Elmin, texnikanın və cəmiyyətin inkişafı ilə əlaqədar olaraq yeni sözlərin (neologizmlərin) dildə yaranması.

Arxaizmlər haqqda ümumi məlumat. Arxaizmlər və tarixizmlər və onların arasındakı fərq. Arxaizmlərin bədii ədəbiyyatda işlədilməsi.

Beynəlmiləl sözlər və terminlər. Beynəlmiləl sözlərin bütün Avropa dillərində ümumi formada olması və onların ümumən latın və yunan mənşəli olmaları barədə. Beynəlmiləl sözlərin assimilyasiyası. Terminlərin təkmənalılığı.

Leksikoqrafiya

Leksikoqrafiya dilçilikdə lüğət tərtib etmənin nəzəriyyəsindən və təcrübəsindən bəhs edən bir sahəsidir. Leksikoqrafiyanın leksikologiya ilə əlaqəsi və onların fərqli cəhətləri. Lüğət tərtib etmədə, sözlərin lüğətdə düzülüşü qaydaları. Lüğətin iki əsas tipə (növrə) bölünməsi. Dilçilik lüğətləri. Qeyri-dilçilik və dilçilik lüğətlərinin bəhs etdiyi sahələr. Qeyri-dilçilik lüğətlərinə aid izahatlar və onlara aid nümunələr.

Dilçilik lüğətlərinin ümumi və xüsusi lüğətlərə bölünməsi. İzahlı lüğətlər, tərcümə (ikidilli, paralel) lüğətlər. İzahlı və tərcümə lüğətlərinə aid nümunələrin verilməsi. Məktəbli lüğətləri və onlara aid nümunələrin verilməsi. İxtisaslaşdırılmış (xüsusi) lüğətlər. Sinonimlər, antonimlər, frazeoloji, atalar sözü,

tələffüz, sorğu, etimoloji, ideografik, texniki, dialekt, çoxdilli (poliqлот), orfoqrafik, əcnəbi sözlər və s. lüğətləri.

Qeyd etmək lazımdır ki, fənlə bağlı elmi tədqiqat xarakterli tapşırıqların verilməsi tələbələrdə sərbəst işləmə qabiliyyəti və özünə inam vərdişlərini yaratmağa kömək edir.

FƏNNİN MƏZMUNU VƏ SAATLARIN MÖVZULAR ÜZRƏ BÖLGÜSÜ

Həftə	Mövzunun adı	Saat
I	Kontrastiv Leksikologiya Tədqiqatının Əsasları. Kursun mövzusu, predmeti və vəzifələri, obyekt. Kontrastiv dilçilik: ümumi problemləri. Kontrastiv Leksikologiyanın aspektləri. Kontrastiv Leksikologiyanın bölmələri. Kontrastiv analizin parametrləri. Kontrastiv analizin əsas vahidi kimi sözün xüsusiyyətləri. Kontrastiv Leksikologiyada metodlar.	2 saat
II	Kontrastiv Leksikologiyanın onomasioloji aspekti. Kontrastiv analizə onomasioloji yanaşma. İngilis və Azərbaycan dillərində leksik vahidlərin motivasiyası. Sözün daxili forması. Söz quruluşu: ingilis və Azərbaycan sözlərinin morfoloji quruluşu. Leksik vahidlərin demotivasiyası. Leksik vahidlərin psevdomotivasiyası. Kontrastiv analiz üçün bir meyar kimi onomasioloji quruluş. İngilis və Azərbaycan dillərində onomasioloji uyğunluğun növləri. Onomasioloji kateqoriya və onun kontrastiv təqdimatı.	2 saat
III	İngilis və Azərbaycan dillərində söz yaradıcılığı. Söz yaradıcılığının növləri və onların kontrastiv təsviri. İngilis və Azərbaycan dillərində affiksasiya. Suffiksasiya. Suffikslərin təsnifatı. Prefiksiya. Prefikslərin təsnifatı. Fərqli mənşəli prefikslər. İngilis və Azərbaycan dillərində: derivasiya, mürəkkəb sözlərin formalaşması, konversiya hadisəsi, abreviatura, sözlərin qısaltması, qarışdırma, sözlərin şəkildə vasitəsilə formalaşması, təkrarlar, ixtisarlar, qısaltmalar, kiçiltmələr. Birləşmələr və sərbəst sözlər arasındakı əlaqə. Sözlərin qısaldılması. Qısaltma sözlərin növləri. Söz	2 saat

	yaratıcılığının rederivasiyası. Söz formalaşmasının kiçik növləri. Səs dəyişdirmə. Səslərin təqlidi. Vurğu dəyişdirilməsi.	
IV	Kontrastiv Leksikologiyanın semasioloji aspekti. Kontrastiv analizə semasioloji yanaşma. Mənaların tipologiyası. Mənaya epistemoloji yanaşma. Koqnitiv mənə. Praqmatik mənə. Praqmatik mənənin üslubi komponentləri. Semantik bərabərlik. Semantik ekvivalentliyin növləri. Prototipik semantika və onun kontrastiv təqdimatı.	2 saat
V	Kontrastiv Leksikologiyanın epidiqmatik aspekti. Epidiqmatik münasibətlər. Çoxmənalı sözün mənə növləri. Çoxmənalı sözün semantik quruluşu. Polisemiyanın növləri və onların kontrastiv təqdimatı. İngilis və Azərbaycan dillərində semantik dəyişikliyin səbəbləri və növləri: metafora və metonimiya. Semantik dəyişikliyin prosesləri və nəticələri: ixtisaslaşma və ümumiləşdirmə, yüksəliş və deqradasiya. İngilis və Azərbaycan dillərində antiteza, homonimiya, paronimlər.	2 saat
VI	Kontrastiv Leksikologiyanın paradiqmatik aspekti. Paradiqmatik münasibətlər. Leksik-semantik sistemlərin müqayisəsi. Leksik-semantik sahə. Semantik sahənin quruluşu. İngilis və Azərbaycan dillərində hiponimik münasibətlər. İngilis və Azərbaycan dillərində söz tərkibi. Mürəkkəb sözlərin quruluşu. Mürəkkəb isimlər, fellər, sifətlər, əvəzlilər. Tərkibi fellər.	2 saat
VII	İngilis və Azərbaycan dillərində alınma sözlər və onların növləri. Kelt, skandinav, latın, fransız və digər alınmalar. Alınmaların mənimsənilməsi. Müqayisə olunan dillərdə neologizmlər, arxaizmlər və tarixi sözlər. Beynəlmiləl sözlər. Terminlər. Müqayisə olunan dillərdə sözlərin semantik quruluşu.	2 saat
VIII	Semasiologiya. Mənə növləri: leksik və qrammatik. Sözlərin mənası: əsas, düzəltmə, həqiqi (nominativ), məcazi. Homonimlər. Müqayisə olunan dillərdəki homonimlərin növləri. Polisemiya və homonimiya. Mənənin genişlənməsi. Mənənin daralması. Mənənin artırılması. Mənənin deqradasiyası.	2 saat
IX	Müqayisə olunan dillərdə evfemizmlər və tabu sözlər. Sinonimiya hadisəsi, sinonimlər, onların növləri və sinonimik qrupların müqayisəsi. Müqayisə olunan dillərdə sinonimlərin mənbələri.	2 saat
	İngilis və Azərbaycan dillərində antonimiya hadisəsi. İngilis və Azərbaycan dillərində omonimiya hadisəsi. Semantik	

X	törəmənin əlaqələri.	2 saat
XI	Kontrastiv Leksikologiyanın sintaqmatik aspekti. Sintaqmatik münasibətlər. Sintaqmatik münasibətlər səviyyəsində müqayisə. Semantik və sintaktik aktantlar. Müxtəlif sistemli dillərdə frazeologiya və onun təsnifatı.	2 saat
XII	Frazeoloji vahidlərin semantik növləri. Frazeoloji vahidlərin qrammatik formaları. Fərqli müəlliflərin frazeoloji vahidlər barədə fikirləri. Frazeoloji vahidlər və onların özünəməxsus xüsusiyyətləri. Frazeoloji vahidlərin təsnifatı. Frazeoloji vahidlərin kontrastiv təhlili: frazeoloji ekvivalentlər, frazeoloji analoqlar, ekvivalent olmayan frazeoloji vahidlər.	2 saat
XIII	Standart və qeyri-standard ingilis dili. İngilis və Azərbaycan dillərində dialektləri və variantları. Slenqlər, jargonlar. German dilindən köhnə ingilis dilinə. German tarixinin ən erkən dövrü. Britaniya adalarında ingilis dilinin yerli növləri. İngilis dilinin Amerika Dialekti. Qaradəriliyənin milli ingilis dili, Picin dili, Gullah, Yamayka Kreol. Qaradəriliyənin danışmaq ingilis dili və ya Afrika-Amerikan ingilis dili.	2 saat
XIV	İngilis dilinin Britaniya və Amerika variantlarının özəl xüsusiyyətləri. Amerika ingilis və Britaniya ingilis dilinin arasındakı fərqlər. Amerika ingilis dilinin başlanğıcı. Amerika daxilində mövcud olan dialektlər. Amerikada izogloslar (sub-dialektlər, müəyyən ərazidə işlənən müxtəlif danışmaqların hadisəsi).	2 saat
XV	Leksikoqrafiya. İngilis və Azərbaycan dillərində leksikoqrafiyanın növləri. Xalq etimologiyası. İngilis və Azərbaycan lüğətlərinin etimoloji xüsusiyyətləri. Lüğətlərin müxtəlif növləri. Lüğətlərin quruluşu. Lüğət tərtibinin bəzi problemləri. Söz yaradıcılığında linqvistik analizin metodları. Freymlərin nəzəriyyəsi.	2 saat

Sərbəst iş mövzuları:

1. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində leksik vahidlərin motivasiyası.
2. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində leksik vahidlərin demotivasiyası.
3. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində leksik vahidlərin psevdomotivasiyası.
4. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində onomasioloji uyğunluğun növləri.
5. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində sözlərinin morfoloji quruluşu.
6. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində sözlərin daxili forması.
7. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində söz yaradıcılığı.
8. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində söz yaradıcılığının növləri və onların kontrastiv təsviri.
9. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində affiksasiya, suffiksasiya, prefiksiya.
10. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində derivasiya.
11. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində mürəkkəb sözlərin formalaşması.
12. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində konversiya hadisəsi.
13. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində abreviaturanın özəl xüsusiyyətləri.
14. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində sözlərin qısaltması.
15. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində sözlərin şəkilçilər vasitəsilə formalaşması.
16. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində təkrarlar.
17. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində ixtisarlar.
18. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində qısaltmalar.
19. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində kiçiltmələr.
20. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində birləşmələr və sərbəst sözlər arasındakı əlaqə.
21. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində söz yaradıcılığının rederivasiyası.

22. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində söz formalaşmasının kiçik növləri.
23. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində səs dəyişdirmə prosesi.
24. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində sözlərin qısaldılması və qısaltma sözlərin növləri.
25. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində səslərin təqlidi.
26. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində vurğu dəyişdirilməsi.
27. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində mənaların tipologiyası.
28. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində mənaya epistemoloji yanaşma.
29. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində semantik bərabərlik.
30. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində prototipik semantika və onun kontrastiv təqdimatı.
31. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində çoxmənalı sözün mənə növləri.
32. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində çoxmənalı sözün semantik quruluşu.
33. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində polisemiyanın növləri və onların kontrastiv təqdimatı.
34. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində semantik dəyişikliyin səbəbləri və növləri.
35. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində semantik dəyişikliyin prosesləri və nəticələri.
36. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində mürəkkəb sözlərin quruluşu.
37. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində alınma sözlər və onların növləri.
38. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində neologizmlər, arxaizmlər, tarixi sözlər, beynəlmiləl sözlər.
39. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində terminlərin linqvistik təhlili.
40. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində homonimlərin linqvistik təhlili.
41. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində evfemizmlərin və tabu sözlərin linqvistik təhlili.
42. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində sinonimiya hadisəsi.

43. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində antonimiya hadisəsi.
44. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində omonimiya hadisəsi.
45. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində frazeoloji vahidlərin linqvistik təhlili.
46. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində frazeoloji vahidlərin kontrastiv təhlili: frazeoloji ekvivalentlər, frazeoloji analoqlar, ekvivalent olmayan frazeoloji vahidlər.
47. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərinin dialektləri və variantları.
48. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində leksikoqrafiyanın növləri.
49. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində lüğətlərinin etimoloji xüsusiyyətləri.
50. Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində freymlərin nəzəriyyəsi.

Əsas ədəbiyyat

Valiyeva, N.Ch. (2019) A Paradigm of Contrastive Lexicology of the English and Azerbaijani Languages, Baku, Science and Education.

Məsləhət görülən ədəbiyyat

Azərbaycan dilində:

1. Adilov, M.İ., Verdiyeva, Z.N., Ağayeva, F.M. (1989) İzahlı dilçilik terminləri, Bakı.
2. Məhərrəmli, Q. (2008) Mediada işlənən alınma sözlər, İzahlı lüğət, Bakı.
3. Nurəliyeva, F.N. (2008) İngilis dili sait fonemlərin ritmik-prosodik variativliyi (eksperimental-fonetik tədqiqat), NDA, Bakı.
4. Potter, S. (2012) Dilimiz. Bakı: Elm və Təhsil.
5. Süleymanova, V.M. (2012) Müasir ingilis dilində privativ fellər və onların semantik-üslubi səciyyəsi, Nam.dis., Bakı.
6. Vəliyeva, N.Ç. (2008) Müxtəlif sistemli dillərdə feli birləşmələrin tipoloji təhlili. Bakı: "Avropa" nəşriyyatı.
7. Vəliyeva, N.Ç. (2011) Dil Tipologiyasının Aktual Problemləri. Bakı: Science and Education.
8. Vəliyeva, N.Ç. (2013) Dildə variativlik və dil vahidlərinin müqayisəli təhlili. AMEA-nın M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu. Filologiya məsələləri № 1, Bakı, Elm və Təhsil, s. 3-13.
9. Vəliyeva, N.Ç. (2015) Synergetics of the language, national consciousness and culture. <http://scientific.thomsonreuters.com/imgblast/JCRFullCovlist-2014.pdf> - Canadian Center of Science and Education, International Journal of English Linguistics, ISSN 1923-869X (Print), ISSN 1923-8703 (Online), Vol.5, No.3.
10. Vəliyeva, N.Ç. (2016) Mədəniyyətlərarası Dialoq ya Qlobal Kommunikasiya şəraitində Təhsilin Dili və Dilin Təhsili. Bakı: Elm və Təhsil.
11. Vəliyeva, N.Ç. (2016) Synergetics of the language, national consciousness and culture by globalization. (Dilin, milli şüurun və mədəniyyətin sinerge-tikası qlobalizasiyanın təsiri altında.) Bakı: "Nurlar" Publishing-Printing Center.
12. Vəliyeva, N.Ç. (2017) Qloballaşan Dünyada Multikulturalizm Şəraitində Dilin İnkişafı. Bakı: Avropa.
13. Vəliyeva, N.Ç. (2017) Azərbaycanca-İngiliscə İdiomatik Lüğət. Bakı: Mutarcim.
14. Vəliyeva, N.Ç. (2018) Mədəniyyətlərarası Dialoq ya Qlobal Kommunikasiya Şəraitində Təhsilin Dili və Dilin Təhsili. Germany, Saarbrücken: Lambert Academic Publishing House.
15. Vəliyeva, N.Ç. (2018) İzahlı Azərbaycanca – İngiliscə – Rusca Kommunikasiya Terminlər Lüğəti. Bakı: Vətənoğlu.

16. Vəliyeva, N.Ç. (2018) Synergetics of the Language, National Consciousness and Culture by Globalization. Germany, Saarbrücken: Lambert Academic Publishing House.
17. Vəliyeva, N.Ç. (2018) Introductory Course to the English Stylistics. A Linguistic Approach. Baku: Science and Education.
18. Vəliyeva, N.Ç. (2018) Mədəniyyətlərarası Dialoq ya Qlobal Kommunikasiya şəraitində Təhsilin Dili və Dilin Təhsili. Germany, Saarbrücken: Lambert Academic Publishing House.
19. Vəliyeva, N.Ç. (2019) Comparative Typology of the Modern English, Russian and Azerbaijani Languages. A Resource Book for Masters of the Azerbaijani University of Languages. Serbia, Beograd, Belgrade: Total Trade International d.o.o.
20. Vəliyeva, N.Ç. (2020) An Introduction to the History of Global English. Baku.
21. Vəliyeva, N.Ç. (2025) English Through Functional Styles. Baku.
22. Vəliyeva, N.Ç. (2025) Basics of Modern English Grammar Theory. Baku.

İngilis dilində:

1. Adams, V. (1987) An Introduction to Modern English Word-formation, Longmans.
2. Albert, H.M. (2008) American English, Oxford University Press.
3. Allwood, M. (1964) American and British, A Handbook of American-British Language Differences, Halo.
4. Bailey, R., Görlach, M. (1984) English as a World Language, Cambridge University Press.
5. Baugh, A., Cable, Th. (2002) A History of the English Language, London: Routledge, 447 p.
6. Bauer, L. (1983) English Word-formation, Cambridge, Cambridge University Press.
7. Beal, J.C. (2004) English in Modern Times, London, Arnold.
8. Bernard, G. (1934) A Short History of English Words, Macmillan.
9. Berndt, K. (1984) A History of the English Language, Leipzig.
10. Brook, G.L. (1958) A History of the English Language, London.
11. Brook, G.L. (1965) English Dialects, Second Edition, Deutsch.
12. Brook, G.L. (1979) Varieties of English, London.
13. Bynon, Th. (1977) Historical Linguistics, Cambridge - London - New York - Melbourne.
14. Cannon, G.A. (1972) History of the English Language, Harcourt, Brace J.
15. Cheshire, J. (1991) English around the World, Cambridge University Press.
16. Crystal, D. (2003) English as a Global Language, 2-nd edition, CUP, 2003.
17. Crystal, D. (2006) Language and Internet. CUP.

18. Ginsburg, R.S., Khidekel, S.S., Knyazeva, G.Y., Sankin, A.A. (1979) A Course in Modern English Lexicology. M., Vyssaja Skola.
19. Graddol, D. (2000) The Future of English? A Guide to Forecasting the Popularity of the English Language in the 21-st century, London: British Council.
20. Thurlow, C. (2001) The Internet and Language, London: Elsevier.
21. Veliyeva, N.Ch. (2011) Actual problems of Language Typology, Baku, Science and Education, 2011.
22. Veliyeva, N.Ch. (2013) The history of the transnational processes and their's influence on the enrichment of word-stock of English. NASA. Institute of Manuscript, № 3, Baku, Science and Education.
23. Veliyeva, N.Ch. (2013) Some aspects of the English language's history, BDU, ISSN-2218-7588. E-ISSN 2219-5513. Language and Literature 4 (88), Baku.
24. Veliyeva, N.Ch. (2013) Some Aspects and Peculiarities of Intercultural Communication in the Process of Globalization. Belgrade, Publishing House: Jovsic Printing Centar d.o.o.
25. Veliyeva, N.Ch. (2014) Theoretical Issues of Stylistic Lexicology. Baku, State Publishing House.
26. Veliyeva, N.Ch. (2014) Communicative-Pragmatic Paradigm of English Lexicology. Baku, Science and Education.
27. Valiyeva, N.Ch. (2015) Synergetics of the language, national consciousness and culture. <http://scientific.thomsonreuters.com/imgblast/JCRFullCovlist-2014.pdf> - Canadian Center of Science and Education, International Journal of English Linguistics, ISSN 1923-869X (Print), ISSN 1923-8703 (Online), Vol.5, No.3, June 2015, p.154-164.
28. Valiyeva, N.Ch. (2018) Synergetics of the Language, National Consciousness and Culture by Globalization. Germany, Saarbrücken, Lambert Academic Publishing House.
29. Valiyeva, N.Ch. Introductory Course to the English Stylistics. A Linguistic Approach. Baku, Science and Education.
30. Valiyeva, N.Ch. (2019) Comparative Typology of the Modern English, Russian and Azerbaijani. Serbia, Beograd, Total Trade International d.o.o. SZGR Jovan Antic, ISBN 978-86-8947-08-06, COBISS.SR-ID 277220620, Belgrade.
31. Valiyeva, N.Ch. (2019) An Introduction to the History of Global English. Baku, Science and Education.
32. Verdiyeva, Z.N., Adilov, M., Ağayeva F.M. (1985) Azərbaycan dilinin semasiologiyası. Bakı.
33. Wells, J. (2006) Accents of English, London, CUP.
34. www.sitesforteachers.com
35. www.English_literature.org
36. www.englishclub.com
37. www.library.utoronto.ca
38. www.academics.vmi.edu

Rus dilində:

1. Антрушина, Г.Б., Афанасьева, О.В., Морозова, Н.Н. (1999) Лексикология английского языка, Учеб. пособие для студентов, Высшее образование, М.: Дрофа.
2. Арнольд, И.В. (1986) Лексикология современного английского языка, М., В. ш.
3. Багана, Ж., Хапилина, Е.В. (2007) Контактная лингвистика, Белгород.
4. Банкевич, Л.В. (1961) Словообразование в английском языке, Ленинград.
5. Барлас, Л.Г. и др. (2002) Введение в науку о языке. Лексикология. Этимология. Фразеология. Лексикография: Учеб. Пособие, Москва.
6. Бауман, З. (2004) Глобализация, Последствия для человека и общества, Москва, Весь мир.
7. Будагов, Р.А. (1977) Что такое развитие и совершенствование языка, Москва.
8. Велиева, Н.Ч. (2001) Структурно-семантические особенности словосочетаний в современном английском языке, Баку, ХКБ и Полиграфия.
9. Велиева, Н.Ч. (2004) Фразеологизация и источники образования фразеологических словосочетаний английского языка конца XX – начала XXI века. AR TN ADPU Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetin Professor-Müəllim Heyətinin 64-cü Elmi konfransının Materialları, V Buraxılış, Bakı, ADPU, s. 34-37.
10. Велиева, Н.Ч. (2011) Опыт системного взгляда на языковую картину мира. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi BDU Dil və Ədəbiyyat. ISSN-2218-7588. Language and Literature. Язык и Литература. Beynəlxalq Elmi-Nəzəri jurnal. Международный Научно-теоретический журнал 3 (79), Bakı, s.5-7.
11. Велиева, Н.Ч. (2012) Функциональная метафизика падежных отношений. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. Məruzələr. National Academy of Sciences of Azerbaijan. Reports. Национальная Академия Наук Азербайджана. Доклады. Том LXVIII Cild, № 3, Bakı, Elm, s.201-210.
12. Велиева, Н.Ч. (2014) Актуальность национальной концептосферы. AR TN ADU “XXI əsr mədəni paradiqması multimədəni aspektdə” Respublika Elmi-Praktik Konfransın “Tərcüməçi qlobal və lokal bilik arasında” bölməsində, Bakı, 25-26 noyabr, s.139-141.
13. Гухман, М.М. (1977) Историко-типологическая морфология германских языков. Категория имени, Москва.
14. Елисеева, В.В. (2003) Лексикология английского языка, Санкт-Петербург, СПбГУ, Изд. СПб.
15. Катермина, В.В. (2010) Лексикология английского языка. Москва, Флинта, Наука.
16. Плоткин, В.Я. (1975) Грамматические системы в английском языке, Кишинев.

17. Серебренников, Б.А. (1970) Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка, Москва.
18. Смирницкий, А.И. (1956) Лексикология английского языка, М., Изд. лит. на ин. языке.
19. Харитончик, З.А. (1992) Лексикология английского языка, Минск, Высшая школа.
20. Ярцева, В.Н. (1972) Историко-типологические исследования морфологического строя германских языков, Москва.
21. Ярцева, В.Н. (1969) Развитие национального литературного английского языка, Москва.

Tövsiyə olunan əlavə ədəbiyyat

İngilis dilində:

- Beketov, O.M., Ilienکو, O.L., Kamienieva, I.A., Moshtagh, Ye.S. (2020) English Lexicology. Tutorial. Kharkiv: National University Urban Economy.
- Beletti, A. (2004) Aspects of the low IP area. In Luigi Rizzi, ed., The structure of IP and CP: The cartography of syntactic structures, vol. 2. Oxford: OUP.
- Bellos, D. (2011) Is that a Fish in your ear? Translation and the Meaning of Everything. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Bennett, J.M. & Bennett, M.J. (2004) Developing intercultural sensitivity: An integrative approach to global and domestic diversity. In D. Landis, J.M. Bennett, & M.J. Bennett (Eds.), Handbook of Intercultural Training, 3rd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cachelin, A., Norvell, R. & Darling, A. (2010). Language Fouls in Teaching Ecology: Why Traditional Metaphors Undermine Conservation Literacy.
- Cesnokov, P.V. (1984) The Meaning and the Concept.
- Davies, A. (2003) The Native Speaker. Myth and Reality. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Debris, F. (2003) Language, Agency and Politics in a Constructed World. Routledge.
- De Vaan, M. (2008) Etymological dictionary of Latin and the other Italic languages. Leiden Indo-European etymological dictionary series 7. Leiden & Boston: Brill.
- Dijk Teun, A. van. (2009) Society and Discourse. How social contexts influence text and talk. Cambridge: CUP.
- Dirven, R., Pörings, R. (2002) Metaphor and metonymy in comparison and contrast. – Berlin: Mouton de Gruyter.
- Eco, U. (2011) Confessions of a Young Novelist. – Cambridge: Harvard University Press.
- Evans, N. (2010) Semantic Typology. In Jae Jong Song, ed. The Oxford handbook of linguistic typology. – Oxford: OUP.
- Lotte, D.S. (1983) The Dependence between the Internal Form and the Lexical Meaning.
- Mednikova, E.M. (1978) Seminars Lexicology. M., V.Ş.
- Nida, E. (1975) Componential Analysis of Meaning. Mouton.
- Nikitin, M.V. (1983) The Concept of the Lexical Meaning.
- Ogden, S.K., Richards I.E. (1966) The Meaning of Meaning. Ed.10.
- Schlauch, V. (1964) The English Language in Modern Times (since 1400), Warszawa.
- Serjeantson, M. (1935) History of Foreign Words in English, London.
- Strang, B.A. (1974) History of English, London.
- Sweet, H. (1930) A New English Grammar. Logical and Historical, p. I, Oxford.
- Traugott, E.C. (1972) The History of English Syntax. In: The Transatlantic series in Linguistics, New York.

- Ullmann, S. (1959) Principles of Semantics. Glasgow.
- Ullmann, S. (1962) Semantics. An Introduction to the Science of Meaning. Oxford.
- Visser, F.Th. (1973) A Historical Syntax of the English Language, The Verb, Leiden.
- Williams, J.M. (1975) Origins of the English Language, New York.
- Wyld, H.C. (1936) A History of Modern Colloquial English, Oxford.
- www\documents and settings\ user \my documents\ P.Jeroyer. (2006) Dealing with Phraseology.

Rus dilində:

- Арнольд, И.В. (1966) Семантическая структура слова в современном английском языке и методика ее исследования. Л.
- Беляевская, Е.Г. (1987) Семантика слова. М. В. III.
- Велиева, Н.Ч. (2010) Коммуникативная роль и взаимовлияние разносистемных языков на пути сближения разных культур. ADU-ya Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən Universitet Statusu verilməsinin 10 illiyi ilə əlaqədar “Xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri” mövzusunə həsr olunmuş üçüncü Respublika elmi konfransı, Bakı, s. 207-212.
- Велиева, Н.Ч. (2010) Коммуникативная роль английского языка в межкультурном общении в начале XXI века. АУЯ Материалы Международной Научной Конференции. Межкультурный Диалог: Лингвистические, педагогические и литературные измерения, 25-27 ноября 2010 года, s.54-56.
- Велиева, Н.Ч. (2013) Роль меди в преподавании иностранных языков. AR TN ADU, Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 90 illiyinə həsr olunmuş “Xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri” adlı Beynəlxalq Elmi-Praktik Konfransının Materialları, Bakı, Azərbaycan, 6-7 may 2013, s.194-195.
- Велиева, Н.Ч. (2014) Глобальная компетенция преподавателей иностранного языка. AR TN ADU “Xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri” adlı Respublika Elmi-Praktik Konfransının Materialları, “Xarici dillərin tədrisində global səriştə və qarşıya çıxan çətinliklərin aradan qaldırılması yolları” bölməsində, Bakı, 7-8 may 2014-cü il, s.96-99.
- Велиева, Н.Ч. (2014) Коммуникативная компетенция в контексте преподавания иностранных языков. AR TN Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti “Ali məktəblərdə dillərin öyrədilməsinin müasir problemləri”, “Ali məktəblərarası X Elmi-Praktik Konfransın Məruzə və Bildirişlərinin materialları və tezisləri”, Bakı, oktyabr, s.217-222.
- Звегинцев, В.А. (1957) Семасиология. М., МГУ.
- Медникова, Э.М. (1963) Значение слова и методы его описания. М.
- Никитин, М.В. (1983) Лексическое значение слова. М., В.Ш.
- Хидекель, С.С., Гинзбург Р.З., Князова Г.Ю., Санкин А.А. (1975) Английская лексикология в выдержках и извлечениях (Readings in Modern English Lexicology). L.

MÜNDƏRİCAT

İzahat vərəqəsi	3
Proqramın məzmunu	6
Mətnlərin saatlar üzrə bölgüsü	14
Fənnin təlim nəticələri	17
Sərbəst işlərinin mövzuları	19
Məsləhət görülmən əsas ədəbiyyat	22
Təvsiyə olunan əlavə ədəbiyyat	26